COLOCVIU STRATEGIC

Nr. 9
Septembrie 2015

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

LUCRAREA DE CERCETARE ŞTIINȚIFICĂ. Termeni şi concepte în sfera metodologică

Alexandra SARCINSCHI

Realizarea unei lucrări de cercetare ştiințifică presupune o incursiune atât în bibliografia aferentă subiectului analizat, cât şi în metodologia specifică domeniului în care este realizat demersul de cercetare. Acest din urmă aspect este, de fapt, definitoriu, metodologia reprezentând una dintre principalele surse şi resurse ale demersului ştiințific.

*În domeniul studiilor de securitate, alegerea metodologiei de cercetare ştiințifică reprezintă o reală problemă deoarece analizei de securitate nu i-a fost atribuită până în momentul de față o metodologie coerentă, capabilă să răspundă tuturor cerințelor formulate de specialiştii în epistemologie. Din acest motiv, în cele ce urmează, vom încerca să conturăm principalele elemente ale unei astfel de metodologii, pornind de la clarificarea terminologiei şi exigențele specifice.**

1. Terminologie

Folosind o serie de lucrări deosebit de importante în domeniul ştiințelor sociale[1], putem alcătui următoarea listă de termeni esențiali pentru realizarea unei lucrări de cercetare ştiințifică:

- *paradigma*: un set de concepte, propoziții, metode de investigație cu pronunțat caracter normativ, dezvoltat pentru a ghida cercetarea într-un anumit domeniu specificat (oferă modelul problemelor de cercetare şi a soluțiilor explorate);

- *metodologia cercetării ştiințifice*: analiză cu predominant caracter normativ a metodelor şi tehnicilor aplicate în realizarea şi finalizarea cercetării într-un anumit domeniu; reprezintă ştiința integrată a metodelor, metoda fiind demersul rațional al spiritului pentru descoperirea adevărului sau pentru rezolvarea unei probleme. Metodologia, conform lui Paul Lazarsfeld (sociolog american), are şase teme principale: delimitarea obiectului de studiu, analiza conceptelor, analiza metodelor şi tehnicilor de cercetare, analiza raportului dintre metodele şi tehnicile utilizate, sistematizarea datelor obținute în cercetarea empirică şi formalizarea raționamentelor;

- *metodă/metode*: modul de cercetare, sistemul de reguli şi principii de cunoaştere şi transformare a realității obiective;

- *tehnică*: ansamblul de prescripții metodologice (reguli, procedee) pentru o acțiune eficientă, atât în sfera producției materiale, cât şi în sfera producției spirituale (tehnici de cunoaştere, de calcul, de creație), precum şi cadrul altor acțiuni umane (tehnici de luptă, sportive);

- *procedeul*: maniera de acțiune, de utilizare a instrumentelor de investigare;

- *instrumente de investigare*: uneltele materiale (foaie de observație, fişă de înregistrare, ghid de interviu etc.) folosite de cercetător pentru cunoaşterea ştiințifică a

fenomenelor.

În acest context, putem afirma că, de exemplu, în studiile de securitate se poate opta pentru o metodologie interpretativă, ca metodă - pentru ancheta sociologică prin tehnica chestionarului sociologic realizat cu ajutorul instrumentului chestionarului de opinie.

[1] Cătălin ZAMFIR şi Lazăr VLĂSCEANU (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, Bucureşti, 1993; Lazăr VLĂSCEANU, *Metodologia cercetării sociologice*, Ed. Pedagogică, Bucureşti, 1982; Septimiu CHELCEA, Ioan MĂRGINEAN, Ion CAUC, *Cercetarea sociologică. Metode şi tehnici*, Ed. Destin, Deva, 1998; Thomas KHUN, *Structura revoluțiilor ştiințifice*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2008 etc.

2. Repere metodologice

Pentru a putea vorbi despre o metodologie de analiză a securității, trebuie conferit un conținut specific fiecărui element al unui aparat ştiințific. Adaptând la domeniul securității cerințele existenței unei metodologii sintetizate de Lazăr Vlăsceanu[2], trebuie să răspundem la următoarele întrebări:

- Care sunt enunțurile teoretice fundamentale admise ca referințe pentru structura paradigmatică a teoriei securității?
- Care sunt metodele, procedeele şi tehnicile de culegere şi prelucrare a datelor şi informațiilor empirice în cea ce priveşte securitatea la toate nivelurile sale de manifestare?
- Care sunt procedeele de analiză, interpretare şi construcție sau reconstrucție teoretică, pe baza datelor empirice, ce au ca scop elaborarea de descrieri, tipologii, explicații şi predicții teoretice în sfera securității?

Aşa cum se întâmplă în cazul oricărui proiect metodologic[3], se observă că gradul ridicat de complexitate a celui destinat analizei de securitate este reflectat de structura sa tripartită: ontologică, tehnico-metodică şi discursiv-acțională.

Componenta ontologică a proiectului este definită prin universul analizei de securitate, adică prin modul în care realitatea socială existentă este analizată din punctul de vedere al cercetării pentru a face să îşi releve semnificațiile sale reale.[4]

Proiectele metodologice se diferențiază în funcție de modul în care definesc unitățile de analiză: indivizi sau totalități, comportamente sau semnificații etc. De regulă, fiecare componentă a diversității ontologice conduce la definirea unui alt proiect metodologic, care doreşte să se prezinte ca unic şi universal valabil: empirismul practică o metodologie inductivă bazată pe investigarea actorilor sociali individuali, fenomenologia se fixează asupra investigării semnificațiilor din schimburile interacționale etc.[5]

Problema ontologică fundamentală a fiecărui proiect metodologic constă în specificarea relației dintre parte şi întreg, individ şi structură, proces şi stare. Diversității ontologice a realității sociale căreia i se adresează analiza de securitate trebuie să îi corespundă în plan metodologic o diversitate a strategiilor de abordare, iar proiectul metodologic trebuie să fie astfel construit încât să ofere posibilități diverse de realizare a cercetării.[6]

Dacă astfel răspundem la întrebarea „Care este obiectul de referință al cercetării?", următoarea problemă în proiectarea analizei de securitate este „Cum procedăm pentru a capta, colecta şi prelucra mesajele empirice ale realității sociale?". Răspunsurile la această întrebare relevă aspectele tehnico-metodice ale proiectului metodologic de analiză de securitate.

Sunt avute în vedere problemele referitoare la raportarea empirică a cercetătorului la realitatea socială: definirea unui instrument de investigare, culegerea datelor empirice şi tehnicile disponibile pentru prelucrarea şi analiza datelor.

O altă componentă a proiectului

Dr. Alexandra SARCINSCHI este cercetător ştiințific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I", Bucureşti.

metodologic este de natură discursivă şi acţională: construcţia teoriei, definirea mijloacelor şi valorilor acţiunii sau practicii fundamental teoretice etc.

Din punctul nostru de vedere, *proiectul metodologic corespunzător analizei de securitate este constituit de o combinaţie între analiza de sistem şi practicile metodologice interpretative*, întrucât numai acestea pot surprinde complexitatea realităţii analizate: de la individual la global şi de la obiectiv la subiectiv.

Teoria generală a sistemelor înlocuieşte vechile paradigme şi facilitează comunicarea între ştiinţele tradiţional clasificate. În acest sens, ea pleacă de la premisa eliminării sau înlocuirii tradiţiei ştiinţifice clasice, newtoniene, atomiste, care considera obiectul investigaţiei ca o colecţie de părţi izolate şi încerca să derive proprietăţile obiectului integral din caracteristicile părţilor sale fără a analiza interacţiunile dintre acestea. Perspectiva sistemică susţine necesitatea studierii totalităţilor care dispun de o integralitate ce conferă noi proprietăţi componentelor. Această paradigmă afirmă transcenderea graniţelor dintre disciplinele tradiţionale prin studiul sistemelor generale. Ceea ce înseamnă, mai întâi, identificarea similarităţilor dintre sistemele individuale, pentru ca apoi să se ajungă la formularea de analogii pentru partiţionarea şi clasificarea sistemelor individuale în clasele de echivalenţă ale sistemelor generale. În consecinţă, rezultatele obţinute din investigarea anumitor proprietăţi ale unui sistem reprezentativ pentru o clasă de echivalenţe pot fi transferate dintr-o disciplină în alta sau încorporate într-o teorie generală a sistemelor[7].

În ceea ce priveşte metodologia interpretativă, ea a urmărit încă de la început să evidenţieze specificul ireductibil al ştiinţelor umaniste, în special al celor sociale. Reprezentarea socială a securităţii, teorie pe care încercăm să o dezvoltăm, se încadrează aici, mai precis, în cadrul interacţionismului simbolic. Acesta operează cu concepte precum: acţiune, interacţiune, situaţie socială, semnificaţii, simboluri, norme etc., iar premisa de bază a metodologiei se referă la faptul că omul acţionează faţă de sine şi faţă de alţii numai pe baza semnificaţiilor pe care le construieşte situaţional şi le activează în interacţiuni. Astfel, acţiunea socială este rezultatul tranzacţiilor sau al schimburilor interacţionale de semnificaţie, în care individul se creează pe sine, construind şi manipulând simboluri. Din aceste tranzacţii sau schimburi rezultă moduri habituale de acţiune, obiceiuri, ritualuri şi rutine standardizate de reguli, adică instituţii sociale[8].

Analiza securităţii unei societăţi, indiferent de nivelul şi/sau domeniul vizat, se raportează la o anumită formă de colectivitate umană. Din această raţiune, metodele şi tehnicile ce vor fi folosite sunt cele circumscrise ştiinţelor umane, întrucât ele trebuie să corespundă obiectului investigat. Metodele clasice de analiză ale sociologiei şi ale ştiinţelor politice pot fi folosite cu generozitate în analiza de securitate: analiza documentelor, ancheta, studiul de caz în perspectivă comparată etc.

Diversificarea metodologiilor de analiză a securităţii constituie un fenomen normal, o consecinţă logică a proceselor dramatice intervenite în mediul de securitate. Cercetătorului contemporan, nu numai în domeniul securităţii, îi este oferit un evantai larg de surse şi resurse, de opţiuni metodologice, prezentate adesea în mod antinomic, dar care ascund complementarităţi metodologice. Sunt posibile mai multe tipuri de metodologii ale analizei de securitate, însă numai în măsura în care metodologia este deschisă şi nu are drept scop în sine păstrarea nealterată a aceloraşi principii teoretice.

Totuşi, oricare ar fi metoda aleasă, deşi combinarea lor asigură realizarea unei analize mult mai detaliate, este nevoie de un instrument specific analizei de securitate. Trebuie subliniat faptul că, în construcţia acestui instrument, cuvântul-cheie este *convenţie*.

* Această trecere în revistă a prinicipalelor elemente ale unui demers ştiinţific a fost dezvoltată în lucrarea *Vulnerabilitate, risc, ameninţare. Securitatea ca reprezentare psihosocială*, Editura Militară, Bucureşti, 2007.

---

[2] Lazăr VLĂSCEANU, *Metodologia cercetării sociologice*, Ed. Pedagogică, Bucureşti, 1982.

[3] Ibidem, p. 176.
[4] Idem.
[5] Idem.
[6] Idem.
[7] Ibidem, p. 78.
[8] Ibidem, pp. 100-101.

CONCLUZII

• *Obiectul de referință al analizei de securitate a fost supus, în ultimii ani, unor noi reevaluări conceptuale, provocate atât de inovațiile „paradigmatice" apărute de-a lungul timpului, cât şi de transformarea mediului național şi internațional de securitate.*

• *Schema dinamicii sociale ce a antrenat aceste transformări conceptuale este simplă: modificarea circumstanțelor externe determină schimbarea practicilor sociale, care, la rândul lor, transformă prescripțiile condiționale şi, în final, prescripțiile absolute[1]. Schema reflectă legătura dintre reprezentările sociale şi schimbările sociale, adică evoluția istorică a societății. Evenimentele ating grupurile sociale şi implică subiecții acestora, constituind o miză ce nu poate fi neglijată.*

• *În aceste condiții, varietatea teoriilor aplicate în studiul securității nu impietează cu nimic analiza ci, dimpotrivă, evidențiază deosebita complexitate a conceptului deoarece schimbarea socială a antrenat schimbarea reprezentării sociale a securității, conceptul acționând pe mai multe dimensiuni: militară, politică, economică, socială, culturală şi de mediu. Mai mult, în studiul securității este necesar să se ia în considerare contextul psihologic, local, social, cultural şi istoric al obiectului de referință al analizei, putându-se formula astfel o nouă dimensiune, aceea psihosocială.*

• *Analiza de securitate apare astfel ca rezultat al muncii unui bricoleur, asemenea oricărui demers ştiințific preponderent calitativ. Această descriere, nu nouă pentru ştiințele socio-umane, surprinde cel mai bine natura muncii cercetătorului în domeniul securității. El produce un bricolaj, un set de reprezentări aduse împreună ce reflectă specificul unei situații complexe, dar care, în acelaşi timp, este o construcție emergentă ce se transformă odată cu introducerea unor instrumente, metode şi tehnici de analiză.*

PROPUNERE

Dezvoltarea proiectului metodologic corespunzător analizei de securitate formulat ca o combinație între analiza de sistem şi practicile metodologice interpretative.

COLOCVIU STRATEGIC este o publicație a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce prezintă principalele rezultate ale unor studii de cercetare, sintezele unor evenimente ştiințifice, opiniile şi punctele de vedere ale masteranzilor şi doctoranzilor, implicați în cercetarea ştiințifică din domeniul apărării şi securității.

COLOCVIU STRATEGIC
Supliment al revistei *Impact Strategic*
Redactor: dr. Mihai ZODIAN
e-ISSN 1842-8096, ISSN-L 1841-7396, 293/2016

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 021.319.56.49, Fax: 021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Site: http://cssas.unap.ro